

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Тенденції до економічної, політичної, культурної, громадської, інформаційної інтеграції, що відображаються у численних професійних і особистісних контактах представників різних культур, висувають нові вимоги до підготовки спеціалістів, обумовлюють необхідність володіння ними іноземними мовами. Для юристів іншомовна комунікативна компетенція є важливою складовою професіоналізму, що є вагомим чинником успішної професійної комунікації з представниками інших країн, адже надає можливість отримувати інформацію з першоджерел оперативно, безперервно, без можливих помилок чи викривлень. Все більшого значення для міжнародної співпраці, поглиблення стратегічного партнерства України з провідними організаціями безпеки світу відіграє знання англійської мови. Основною метою навчання англійської мови майбутніх юристів є формування іншомовної комунікативної компетенції, здатності вирішувати професійні питання в іншомовному професійному середовищі та успішно конкурувати на міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі все більш актуальним стає навчання студентів англійської мови для спеціальних цілей (англійської мови професійного спрямування) (Н. Ф. Бориско, В. Д. Борщовецька, Н. В. Зінуква, С. С. Коломієць, Е. В. Мірошніченко, О. П. Петрашук, Н. С. Саєнко, О.Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко, О. М. Устименко, Н.В.Ягельська та ін.).

Проблема професійно спрямованого навчання в дидактиці та лінгвістиці має давні традиції (Я. А. Коменський, І. Г. Песталоцці, Ф. А. Дістервег, Д. Ж. Локк, Н. А. Добролюбов, К. Д. Ушинський та ін.). У мовознавстві професійно спрямоване навчання досліджується з точки зору функціональної лінгвістики, загальної теорії термінології для виявлення мовних одиниць для спеціальних цілей науково-функціонального стилю (Н. А. Слюсарєва, С. П. Хижняк та ін.). Психологія розглядає дану проблему з точки зору особливостей психологічного становлення та формування особистості фахівця, психології навчання, засвоєння знань (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, А.А.Леонтьєв та ін.). У педагогіці дана проблема вивчається з точки зору створення вузівської моделі фахівця, моделі педагогічної системи (Ю. К. Бабанський, М. М. Скаткін, В. П. Беспалько, Є.Е.Смірнова, Т. А. Молибог, О. А. Артем'єва та ін.). Відбувається активний пошук нових та удосконалення існуючих технологій навчання.

Сучасна методика викладання іноземних мов пропонує величезну кількість новітніх моделей викладання, чільне місце серед яких посідає «контент-навчання» (*content-learning*) [Дж. Крандал (J. Crandall), С. Бюргер (S. Burger), Н. Клауд (N. Cloud), Є. Хамаєн (E. Hamayan) та ін.], і зокрема, «занурення» (*immersion teaching*) [Дж. Каммінз (J. Cummins), І. Дей (E. Day), С. Шапсон (S. Shapson), Ф. Фріссон-Ріксон (F. Frisson-Rickson), Дж. Ріббафот (J. Rebuffot) та ін.]. На даному етапі розвитку «занурення» являє собою систему чітко розроблених принципів, методів та прийомів навчання, що впливають із цієї технології навчання, тобто має достатньо виражені риси структурованості, алгоритмічності, технологічності. Також вченими запропоновано різноманітні моделі навчання, що одночасно поєднують оволодіння іноземною мовою, вивчення спеціальної дисципліни та містять відповідний соціокультурний компонент [Дж. Крандал (J. Crandall), Б. Харли (B. Harley), С. Лапкін (S. Lapkin), М. Свейн (M. Swain), Р. Листер (R. Lyster), Л. Ранта (L. Ranta), М. Мет (M. Met), Б. Моєн (B. Mohan), Дж. Неттен (J. Netten), Д. Шорт (D. Short), Р. Райт (R. Wright) та ін.].

Отже, **мета** статті визначити практичні аспекти методики викладання англійської мови професійного спрямування на сучасному етапі, проаналізувати позитивні зміни, що відбулися за останні роки, які наближують навчання студентів зі спеціальності «Правознавство» англійської мови до реальних умов її використання у професійному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Необхідність освоєння інформаційних технологій та оволодіння іноземними мовами є атрибутом високотехнологічної цивілізації. Так, у Програмі з англійської мови для професійного спілкування зазначається, що створення Європейського простору вищої освіти висуває складні завдання щодо збільшення мобільності студентів, більш ефективного міжнародного спілкування, легшого доступу до інформації тощо, а тому слід розвивати комунікативну компетенцію студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) і ті стратегії, які їм необхідні для ефективної участі в процесі навчання та в тих ситуаціях професійного спілкування, в яких вони

можуть бути задіяні [4]. Вивчення іноземної мови має враховувати потреби, мотивації та ресурси тих, хто навчається [7].

Проте варто зауважити, що не завжди сучасні умови для розвитку мовних навичок у системі вищої освіти дозволяють вважати їх достатніми і ефективними для подальшого використання в соціально-виробничій сфері. Спробою Ради Європи вирішити основні соціально-мовні проблеми стала розробка спеціальних рівнів володіння тією чи іншою іноземною мовою. Причому особливі рівні встановлювалися для представників національних меншин і емігрантів, абітурієнтів середніх шкіл і випускників ВНЗ, для людей певних професій.

В Україні також описувалися в загальних рисах рівні володіння іноземними мовами у вітчизняних програмах для шкіл, вишів та курсів іноземних мов. Так, згідно Програми з англійської мови для професійного спілкування, розробленої за підтримки Британської Ради в Україні та рекомендованої Міністерством освіти і науки України у 2005 р., для бакалаврів пропонується рівень B2 (незалежний користувач), а для магістрів – рівень C1 (досвідчений користувач автономний). Такий підхід до професійної підготовки студентів ВНЗ відображений у Програмі з іноземної мови НАВС, укладеної відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю «Правознавство». Програмою передбачено три рівні підготовки: базовий рівень (вивчення соціально-політичних текстів), професійно-орієнтований (вивчення текстів професійного спрямування іноземною мовою) та рівень спеціальної підготовки (поглиблене вивчення галузей права на базі оригінальних текстів).

Для професійно-орієнтованого навчання характерні такі специфічні умови: недостатня сітка годин (2-4 години на тиждень), мінімальний термін навчання (1 рік), при вступі абітурієнти володіють різним рівнем мовної та мовленнєвої підготовки.

Одне із завдань на базовому етапі полягає в тому, щоб за невеликий проміжок часу здійснити максимальне мовне зближення студентів, які мають різний рівень володіння іноземною мовою, базуючись на аналогічному змісті навчального матеріалу. Як наголошується, процес навчання майбутніх юристів на сучасному етапі порівняно з періодом, коли Україна тільки приєдналася до Болонського процесу, достатньо забезпечений навчально-методичною літературою високої якості з урахуванням новітніх досягнень методики викладання іноземних мов. Що стосується питань викладання іноземних мов у виші, студенти в повній мірі забезпечені автентичними джерелами, що висвітлюють останні досягнення науки та технологій навчання в певній професійній галузі.

У ході опитування студентів ОКР «Магістр» напряму підготовки «Правознавство» НАВС було з'ясовано, що вони зацікавлені у підвищенні рівня володіння англійською мовою як засобом міжнародної комунікації. Не зважаючи на те, що більшість студентів (78% респондентів) оцінюють свій рівень володіння мовою в межах словникового запасу, читання та перекладу за програмою дисципліни «Англійська мова» на високому рівні, майже однозначно можна сказати, що їм бракує комунікативних навичок на теми повсякденного життя, і вони майже зовсім необізнані у стратегіях і тактиках англійськомовного ділового спілкування. Доречно навести дані, опубліковані газетою The Financial Times, про те, що на сучасному етапі випускникам потужних світових університетів бракує так званих *soft skills* [6]. Брак розуміння стратегій іншомовної комунікації призводить до непорозуміння міжкультурного характеру.

Формування іншомовної комунікативної компетенції, на наш погляд, може бути успішним, якщо в процесі навчання студенти будуть опановувати когнітивні стратегії іншомовного спілкування та якщо навчання здійснюватиметься на основі цілеспрямованого поетапного формування цих стратегій з урахуванням особливостей комунікативної поведінки носіїв мови.

Для розробки раціональної методики формування іншомовної комунікативної компетенції видається важливим розгляд лінгводидактичних аспектів зазначеної компетенції, аспектів іншомовного спілкування як об'єкта моделювання в навчальному процесі, визначення компонентів усної комунікативної компетенції, уточнення переліку когнітивних стратегій, що сприяють її формуванню.

У процесі формування іншомовної комунікативної компетенції слід враховувати рівневу структуру мовної особистості (вербально-семантичний, когнітивний та прагматичний рівні); типи комунікативних потреб (контактовстановлюючі, інформаційні та здійснення впливу).

Формування стратегій встановлення контакту (контактовстановлюючі потреби) передбачає оволодіння знаннями про етикетні особливості рідної та досліджуваних культур, відповідними мовними та мовленнєвими засобами для обміну привітаннями, встановлення контакту з певною метою, прояву інтересу до особистості співрозмовника тощо. Недостатнє володіння реаліями загальнокультурного характеру, незнання соціокультурної і поведінкової специфіки англійськомовного партнера зі спілкування може привести до дискомфорту в реальному іншомовному спілкуванні та

викликати психологічні труднощі, у професійній сфері – до створення бар'єрів міжкультурної комунікації, що дуже часто є ризиком виникнення непорозумінь та конфліктів.

Отримання та повідомлення інформації у процесі спілкування (інформаційні потреби) вимагають знання мовних клішованих формул, сценаріїв ведення розмови, формування навичок і вмінь прийому й передачі інформації (уточнення, перевірки, перепитування, підтвердження, пояснення тощо). Вплив у процесі спілкування, тобто потреби здійснювати вплив – прояв ініціативи, спонукання до дії партнерів з комунікації тощо, здійснюється за допомогою мовної системи в контексті культури.

Розгляд іншомовного спілкування як об'єкта моделювання у навчальному процесі сприяє, на наш погляд, вирішенню проблеми формування готовності студентів до іншомовного спілкування та передбачає оволодіння лінгвістичною, міжкультурною та прагматичною компетенціями.

Залишається актуальною також і низка невирішених проблем, пов'язаних з методикою підготовки до тестування та подальшого контролю рівня володіння іноземною мовою студентами, впровадженням та використанням сучасних технологій у навчанні: аудіо-, відео-, комп'ютерних навчальних програм тощо. Причому для вирішення основних завдань контролю слід розробити критерії оцінювання рівня володіння англійською мовою, спрямованих не тільки на перевірку знань з уживання граматичних форм, обумовлених програмою дисципліни, а й на усвідомлене застосування стратегій англійської комунікації.

Наступним актуальним питанням методики викладання іноземних мов є реалізація основних і практичних цілей навчання англійської мови. В якості основних освітніх цілей навчання іноземних мов необхідно спрямовувати та підвищувати загальний рівень культури та освіти, аналітичного мислення, розширювати світогляд, що є всеосяжним фактором висококультурної особистості в сучасному професійному середовищі, де панує міжнародна конкуренція.

Важливим, на нашу думку, є також вирішення практичних цілей професійно-орієнтованого навчання, що полягає у розвитку здатності використовувати англійську мову як інструмент професійного спілкування та міжкультурної комунікації [2]. Ця мета дозволяє оперувати освітніми можливостями у сфері іноземної мови як засобу самоосвіти у відповідних галузях права, припускаючи комунікативний і соціокультурний розвиток студентів в освітній і професійній галузях. При цьому слід формувати та розвивати комунікативну компетенцію (предметну, мовну, мовленнєву, міжкультурну), необхідну для спілкування з іноземними фахівцями у професійно-побутовій, соціокультурній сферах спілкування, сприяти полікультурному збагаченню студентів. Це означає, що студенти повинні володіти всіма видами читання (ознайомчим, пошуковим, оглядовим), коментувати зміст і брати участь у діалозі, володіти комунікативними стратегіями міжкультурної комунікації, характерними для лінгвокультури носіїв мови, отримувати та передавати фактичну інформацію, розуміти зміст і пов'язані з основним змістом деталі в потоці мови декількох учасників, включаючи професійне обговорення проблем за профілем спеціалізації, фіксувати інформацію, отриману при читанні тексту.

Акцентуючи увагу на останньому етапі професійно-орієнтованого навчання англійської мови, слід зазначити його високий комунікативний і вмотивований ефект, адже на цьому рівні більше половини студентів ставить професійні цілі подальшого оволодіння іноземною мовою. Міжпредметні зв'язки підсилюють початкове проблемно-комплексне навчання, інтегрування навчальних курсів (іноземна мова – спеціальні предмети) сприяють інтегративному засвоєнню фахової лексики, професійному баченню проблем. Цей найважливіший дидактичний принцип має часткове вирішення в організації гуртка з англійської мови на 3, 4, 5 курсах НАВС. Пріоритетність гуртку віддають студенти, в основному мотивовані на подальше вдосконалення навичок іншомовного спілкування у професійній сфері, сформованих на першому та другому етапах.

Висновки. Таким чином, особливістю методики викладання іноземної мови професійного спрямування у немовних ВНЗ, на наш погляд, є створення моделей іншомовного спілкування у професійній сфері з урахуванням структури мовної особистості та типів комунікативних потреб з метою оволодіння майбутніми спеціалістами реаліями загальнокультурного характеру, розуміння ними специфіки професійної поведінки іноземного партнера, формування вмінь та навичок прийому й передачі інформації, пов'язаної з професією, засвоєння фахової лексики.

Досвід вирішення прагматичних завдань у реальному професійному середовищі висуває більш високі вимоги до досягнення відповідного рівня володіння англійською мовою майбутніх юристів, що має бути безпосередньо відображено у сучасній методиці викладання англійської мови професійного спрямування з урахуванням її новітніх досягнень, сучасного науково-методичного забезпечення з актуалізацією міжпредметних зв'язків та стратегій міжкультурної комунікації.

Література:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. редактор укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Зеліковська О. О. Формування міжкультурної компетенції студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. / Зеліковська Олена Олександрівна. – Хмельницький., 2010. – 245 с.
3. Квагинилзе В. С. Актуальные вопросы методики преподавания английского языка при обучении студентов технических специальностей / В.С. Квагинилзе, Н.М. Гатаулина // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал) = Mining informational and analytical bulletin (scientific and technical journal). – 2003. – № 7. – С. 17–18.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.Є. Бакаєва, О. А. Борисенко та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. Степаненко О. І. Професійна спрямованість навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах / О. І. Степаненко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 31, Том II (44): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К: Гнозис, 2013. – С.290-297.
6. Boone J. Companies will struggle to fill posts, says survey / Jon Boone. – Режим доступу: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/e610346e-b006-11db-94ab-0000779e2340.html> \l "axzz1 Xcs PhnR6"

В статті розглядаються практичні питання методики викладання англійської мови професійного спрямування на сучасному етапі; описуються три рівні іншомовної професійної підготовки майбутніх юристів; аналізуються позитивні зміни, що відбулися за останні роки, які наближують навчання студентів зі спеціальності «Правознавство» англійської мови до реальних умов її використання у професійному середовищі; піднімається питання *інтегрування навчальних курсів (іноземна мова – спеціальні предмети), що сприяють засвоєнню фахової лексики, професійному баченню проблем.*

Ключові слова: методика викладання англійської мови професійного спрямування, комунікативно-прагматична компетенція, професійна підготовка юристів, міжкультурна комунікація.

Зеликовская Е. А., Степаненко Е. И. Особенности современной методики преподавания английского языка профессиональной направленности в неязыковых высших учебных заведениях

В статье рассматриваются практические вопросы методики преподавания английского языка профессионального направления на современном этапе; описываются три уровня иноязычной профессиональной подготовки будущих юристов; анализируются положительные изменения, произошедшие за последние годы, приближающие обучение студентов по специальности «Правоведение» английскому языку к реальным условиям его использования в профессиональной среде; поднимается вопрос интегрирования учебных курсов (иностранный язык – специальные предметы), способствующие усвоению профессиональной лексики, профессиональному видению проблем.

Ключевые слова: методика преподавания английского языка профессиональной направленности, коммуникативно-прагматическая компетенция, профессиональная подготовка юристов, межкультурная коммуникация.

Zelikovska O., Stepanenko O. Peculiarities of the modern methods of English for Specific Purposes teaching at non-linguistic higher schools

The paper considers the practical teaching methods of English for Specific Purposes at the present stage, describes three levels of foreign language training of future lawyers, analyzes the positive changes that have occurred in recent years that brings learning English by the students majoring in Law to the real-life conditions of its use in professional settings, raises the problem of integrative courses (foreign language – special subjects) to facilitate the mastering of professional vocabulary as well as vision of the whole picture of the professional issues.

Key words: methods of teaching English for Specific Purposes, communicative pragmatic competence, professional training of lawyers, intercultural communication.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Л. П. Пуховська